

se rezultati istraživanja nerijetko štite i zbog različitih drugih razloga. Raščlanjivanje, u kontekstu redovitog muzejskog posla, podataka prikupljenih u prošlosti (za koje se tada još nisu tražile pisane privole) – što je prikladno dijeliti, a što nije, koji su “tvrđi”, a koji “meki” podaci – predstavlja ogroman zadatak, za čije obavljanje u svakodnevnoj praksi često nedostaje vremena. Pretpostavka za takav posao je ujednačenost kriterija istraživača. Na primjer, je li pretjerano razotkrivajuće za informatora kada pripovijeda o životu u siromaštvu i oskudici? Ili o odrastanju u patrijarhalnoj obitelji u kojoj su djeca bila kažnjavana batinama? Postoje i slučajevi kada su istraživači iznimno zaštitnički nastrojeni jer su svjesni da su s informatorima ostvarili bliski, specifični odnos (koji je, dakako, uvijek određen osobnošću i karakteristikama istraživača) te osjećaju da ih otvorenost informatora obavezuje na zaštitu podataka iz razgovora.

Tekst Olge Orlić sjajno analizira problematiku otvorenog pristupa, istodobno nudeći i određene smjernice te postupke za pristupanje toj temi u kontekstu antropoloških istraživanja. Naša je stvarnost, međutim, i dalje obilježena mnogim dilemama, koje često potiču situacije donekle kontradiktorne prirode. Jednu od njih proizveo je već spomenuti poziv Europske komisije u okviru programa Horizon Europe 2025 pod nazivom “Kultura, kreativnost i uključivo društvo”, konkretno natječaj “Inovativni pristup nematerijalnoj kulturnoj baštini za društvenu otpornost”. U njemu je naglašen imperativ otvorene znanosti, odnosno otvorenog pristupa, dok se istodobno inzistira na poštivanju GDPR-a. Spojiti i uskladiti ta dva principa svakako (p)ostaje jednom od velikih vještina i odgovornosti istraživača.

Aleksandra Vlatković

Etnografski muzej, Zagreb

orcid.org/0000-0002-5603-5750

avlatkovic@emz.hr

Muzejska dokumentacija između otvorenosti i dostupnosti.

Primjer Etnografskog muzeja, Zagreb

Zahvaljujem uredništvu *Etnološke tribine* na prilici da se, iz pozicije muzejske dokumentaristice, uključim u raspravu o otvorenoj znanosti i otvorenim podacima. Tekst kolegice Olge Orlić, koji otvara raspravu, potaknuo me je na promišljanje o tome koliko su muzeji i muzejska zajednica uključeni te na koji način sudjeluju u ovim procesima. Stoga bih na samom početku istaknula definiciju iz Zakona o muzejima prema kojoj muzejska djelatnost obuhvaća nabavu, istraživanje, stručnu i znanstvenu obradu te sistematizaciju muzejske građe, kao i trajnu zaštitu muzejske građe i dokumentacije u svrhu osiguranja dostupnosti, obrazovanja, tumačenja i predstavljanja javnosti kao kulturnog dobra (NN 61/2018; čl. 3). Prepoznavanje muzeja kao ustanova usmjerenih ka dijeljenju i otvaranju znanja, kao i naglasak na dostupnosti,

poticaj su na promišljanje o ustaljenim praksama i ulozi muzeja u procesima otvorene znanosti i otvorenih podataka.

U komentaru sam se usmjerila na pitanje otvaranja podataka u kontekstu muzeja, s posebnim naglaskom na prakse Etnografskog muzeja. Na primjeru muzejske dokumentacije nastojim prikazati na koji način se podaci prikupljaju i stvaraju kroz proces stručne obrade muzejske građe i dokumentacije. S obzirom na to da su uređeni podaci u bazama preduvjet za dostupnost i kvalitetu pristupa informacijama, zanimljivo je pratiti kontinuitet nastojanja u standardizaciji sustava vođenja muzejske dokumentacije, usmjeren upravo na učinkovitije upravljanje podacima i fundusom. Na to ću se osvrnuti u nastavku teksta kroz primjer Etnografskog muzeja, od početka djelovanja do današnjeg digitalnog okruženja.

Sustav vođenja muzejske dokumentacije: primjer Etnografskog muzeja, Zagreb

Sustavno vođenje dokumentacije o muzejskim predmetima i dokumentacijskim fondovima u Etnografskom muzeju započelo je odmah po osnutku 1919. godine. Temelje stručnoga i znanstvenog rada postavio je Vladimir Tkalčić, prvi kustos Muzeja, kroz oblikovanje zbirki predmeta, inventarizaciju fundusa i formiranje dokumentacijskih fondova.⁹ U prvim godinama djelovanja Muzeja, uz inventarnu knjigu, uvedene su glavna i pomoćne kartoteke, kao i dokumentacija o ulasku predmeta u Muzej. Ova dokumentacija bila je jasno strukturirana i predstavlja početak nastojanja u standardizaciji te uspostavljanju preglednosti i dostupnosti podataka u Etnografskom muzeju.¹⁰ Kroz tako organiziran sustav muzejske dokumentacije stvoreni su kvalitetni temelji koji su nadograđivani u skladu sa suvremenim muzeološkim tendencijama,¹¹ sve do danas, kada se muzejska dokumentacija vodi u digitalnom obliku kroz informacijski sustav M++/Modulor++¹² te je usklađena s važećim pravnim okvirima i nacionalnim normama.

Zakon o muzejima muzejsku dokumentaciju definira kao “sustavno izrađen, prikupljen, organiziran i pohranjen skup podataka koji je nastao tijekom procesa stručne obrade, zaštite i prezentacije svih muzejskih predmeta koji govore o njihovom stvaranju, svojstvima, povijesti, stjecanju, konzervaciji i prate sve ostale promjene od njihova ulaska u muzej” (NN 61/2018; čl. 3). Sastoji se od primarne, sekundarne i tercijarne dokumentacije,¹³ a nastaje “postupcima istraživanja, inventarizacije,

9 Vladimir Tkalčić (1883. – 1971.) bio je kustos Etnografskog muzeja od 1919. do 1925. godine, a kasnije i ravnatelj od 1925. do 1934. godine.

10 Više o počecima vođenja dokumentacije u Etnografskom muzeju vidi u Vlatković 2019. i Vlatković 2022.

11 Kada je riječ o standardizaciji, treba istaknuti i doprinos Paule Gabrić (1909. – 1989.), kustosice Etnografskog muzeja (1948. – 1978.), koja je početkom 1950-ih na temelju provedene analize sustava inventarizacije i katalogizacije u domaćim i svjetskim muzejima napravila prijedlog za vođenje dokumentacije etnografskih zbirki, pritom poštujući sistem evidentiranja muzejskih zbirki u tadašnjoj Jugoslaviji, koji je izdalo Savezno ministarstvo za nauku i kulturu 1950. godine (Vlatković 2019: 68).

12 Informacijski sustav M++ Etnografski muzej počeo je koristiti 2009. godine.

13 Prema Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja dokumentacije o muzejskoj građi i muzejskoj djelatnosti te načinu ostvarivanja uvida u muzejsku građu i dokumentaciju, primarnu muzejsku dokumentaciju čine: inventarna knjiga muzejskih predmeta, knjiga ulaska, knjiga izlaska, knjiga pohrane, evidencija zbirki, evidencija studijskih zbirki,

evidentiranja, prezentacije i komunikacije koji predstavljaju trajan proces obrade i nadopunjavanja podataka” (NN 21/2023; čl. 2). Obvezne procedure vođenja i korištenja muzejske dokumentacije propisane su Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja dokumentacije o muzejskoj građi i muzejskoj djelatnosti te načinu ostvarivanja uvida u muzejsku građu i dokumentaciju (NN 21/2023).

Od 2014. godine, u okviru programa *Izrada, objavljivanje i održavanje nacionalnog pravilnika za katalogizaciju: 2014. – 2026.*, koji su provodile tri baštinske zajednice (knjižničarska, arhivistička i muzejska), razvijan je i Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima (KAM) osmišljen kao standardizacijski okvir za identifikaciju i opis građe u baštinskim i informacijskim ustanovama. Upravo je standardizacija podataka o građi istaknuta kao cilj KAM-a, kako bi se stvorili uvjeti za njihovu razmjenu, dijeljenje, povezivanje, integraciju i ponovnu uporabu.¹⁴

Pomagala poput kataloga i indeksa, koja olakšavaju pretraživanje i korištenje podataka, danas se u računalnim sustavima vode primjenom kontroliranih rječnika.¹⁵ Rad na standardizaciji nazivlja u Etnografskom muzeju prisutan je od prvih godinama djelovanja, kada je uveden sustav pomoćnih kartoteka vođenih prema vrsti predmeta i lokalitetu, a koji je pratio i rad na izradi kartotečnih rječnika. Početkom 1980-ih godina u Hrvatskoj je pokrenut projekt *Osnove dokumentacije i klasifikacije muzejskih i galerijskih predmeta u SR Hrvatskoj*, u sklopu kojeg je izrađena *Klasifikacija muzejskih i galerijskih predmeta po vrstama predmeta*. Ovaj klasifikacijski sustav trebao je osigurati zajedništvo u obradi i pretraživanju predmeta u različitim muzejima i galerijama te je bio otvoren za dopune (Muzeologija 1987). Muzej je aktivno sudjelovao u ovom projektu kroz radnu skupinu koja je izradila prijedlog dopune za područje etnografije¹⁶ (Fruk 1990: 22, 25–34). Aktivnosti na normiranju muzejskog nazivlja nastavljene su kroz sustav matične djelatnosti te je 2006. godine pokrenut projekt izrade i razvoja nazivlja, odnosno tezaurusa za etnografske muzejske predmete na razini Republike Hrvatske.¹⁷ Međutim, unatoč nastojanjima na standardizaciji, u praksi je normiranje nazivlja provedeno tek djelomično. Nazivlje u bazama ili nije dosljedno upisivano ili u tablicama za nadzor nazivlja nisu uspostavljeni odnosi

---

evidencija revizija, evidencija o otpisu muzejskih predmeta i muzejske dokumentacije. Sekundarnu muzejsku dokumentaciju čine: knjige audiovizualnih fondova, hemeroteca, planoteka, dokumentacijski crteži, evidencija izložbi, konzervatorsko-restauratorsko-preparatorskih postupaka, terenskih istraživanja i prikupljanja, stručnog i znanstvenog rada, izdavačke djelatnosti, edukativnih aktivnosti, događanja, interaktivnih, multimedijjskih i digitalnih proizvoda; dokumentacije o osnivanju i povijesti muzeja te druge evidencije prema općem aktu muzeja. Tercijarnu dokumentaciju čine pomagala u obliku raznovrsnih kataloga i indeksa u funkciji bržeg pretraživanja i korištenja podataka, a koji proizlaze iz primarne i sekundarne dokumentacije (NN 21/2023; čl. 4).

¹⁴ https://www.kam.hr/wp-content/uploads/2024/03/KAM_letak-A4.pdf (pristup 23. 9. 2025.). Više o KAM-u vidi u Willer et al. 2023.

¹⁵ Prema Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja dokumentacije o muzejskoj građi i muzejskoj djelatnosti te načinu ostvarivanja uvida u muzejsku građu i dokumentaciju dio su tercijarne dokumentacije (NN 21/2023; čl. 4).

¹⁶ Prijedlog za dopunu *Klasifikacije muzejskih predmeta* za područje etnografije sastavila je radna grupa Etnografskoga muzeja u sastavu: Mirjana Randić Barlek, Ivan Šestan, Aida Brenko, Nerina Eckhel, a usvojen je 15. lipnja 1990. godine na sastanku Radne grupe za klasifikaciju (Fruk 1990: 22–25).

¹⁷ Projekt je pokrenuo Etnografski muzej kao nositelj provedbe prve razine matične djelatnosti za etnografske muzeje, zbirke i građu. Na izradi tezaurusa radile su Irena Kolbas i Aleksandra Vlatković u razdoblju od 2006. do 2012. godine (Kolbas i Vlatković 2009).

među terminima koji bi omogućili kvalitetnije pretraživanje i dostupnost informacija, nego su unosom termina nastajali nestrukturirani rječnici.

Od otvorenosti prema dostupnosti

Od samih početaka djelovanja Muzeja prisutno je nastojanje da se muzejski fundus učini dostupnim javnosti, što se ostvarivalo kroz izložbe, tiskane kataloge, stručne publikacije, objavu stručnih i znanstvenih radova te dugogodišnju praksu ostvarivanja uvida u muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju na zahtjev.¹⁸ Ovakav pristup pokazuje da je Muzej, a možemo reći i muzeji općenito, već dugo dio procesa otvaranja podataka i dijeljenja znanja s korisnicima. Suvremeni koncepti vođenja muzejske dokumentacije i upravljanja muzejskim podacima naglašavaju digitalnu dostupnost koja, uz zaštitu građe, omogućuje bolji uvid u fundus, poboljšava dostupnost i kvalitetu pretraživanja te osigurava brz, jednostavan i cjelovit pristup informacijama. Navedene ciljeve Etnografski muzej nastoji ostvariti kroz dosad realizirane digitalne projekte, kao i one koji su trenutno u pripremi.¹⁹

S obzirom na to da muzeji, kroz svoje djelovanje i procese stvaranja i dijeljenja podataka, doprinose širenju znanja i stvaranju zajedničkih resursa, smatram važnim da se u rasprave o otvorenoj znanosti i otvorenim podacima uključi i muzejska zajednica. Praksa otvorenosti muzejske dokumentacije i podataka svakako pridonosi povećanju dostupnosti muzejskih zbirki, potiče interdisciplinarna istraživanja i jača transparentnost. Međutim, unatoč nastojanjima da se muzejski fundus i dokumentacija otvore korisnicima, ta otvorenost ne podrazumijeva i (pot)punu dostupnost. S jedne strane, proces uređivanja, standardizacije i normiranja podataka, koji ima za cilj omogućiti bolju pretraživost i veću dostupnost, započet je, ali još uvijek traje. S druge strane, za otvaranje i odgovorno dijeljenje podataka potrebne su jasne smjernice te etički i pravni okviri. Stoga bih komentar završila složivši se s kolegicom Orlić, koja u tekstu ističe da prema FAIR principima otvorenost podataka ne znači nužno njihovo potpuno razotkrivanje, već njihovu dostupnost pod “dobro definiranim uvjetima” (Landi et al. 2020), što potvrđuju i smjernice za otvorenu znanost programa EU OBZOR 2020 prema kojima podaci trebaju biti “otvoreni koliko je to moguće, a zatvoreni onoliko koliko je potrebno” (Mons et al. 2020).

---

18 Vladimir Tkalić u tekstu iz 1922. godine navodi: “U koliko je bilo moguće, izašla je uprava u susret svakomu, ko je želio, da se bilo u kojem smjeru poslužiti materijalom zbirke muzejske” (Tkalić 1922: 75), a Tereza Paulić u tekstu “Rad u muzeju u 1937. i 1938. godini” navodi osobe koje su u “svrhu naučnog studija radile u muzeju tokom prošle godine, duže ili kraće vrijeme” (Paulić 1938: 234). Ovi citati potvrđuju praksu uvida u fundus u samim počecima djelovanja Muzeja, koja je formalizirana 2001. godine kroz Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja uvida u muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju (NN 115/2001). Trenutno važeći pravilnik je Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja dokumentacije o muzejskoj građi i muzejskoj djelatnosti te načinu ostvarivanja uvida u muzejsku građu i dokumentaciju (NN 21/2023; čl. 4).

19 Dio fundusa i dokumentacijske građe Etnografskog muzeja dostupan je putem *online* kataloga (<https://katalog.emz.hr/hr/>), a dijelovi muzejskih zbirki predstavljeni su i kroz virtualne izložbe koje su dostupne na mrežnoj stranici Muzeja (<https://emz.hr/virtualne-izlozbe/>). Muzej je uključen i u projekt eKultura – “Digitalizacija kulturne baštine”, u okviru kojeg su na portalu projekta objavljeni odabrani predmeti iz muzejskih zbirki (<https://ekultura.hr/>).